

БАЛИҚЛИКЎЛ ҲАҚИДА БИЛАСИЗМИ.

Наманган вилоят тарихи ва маданияти давлат

музейининг илмий ходими:

Зулфия Комилова

Балиқликўл Наманган вилоятининг атрофлари баланд тоғлар билан ўралган қишлоқларидан бири ва кўп бошқа қишлоқларидан ўзига ҳос тарихи ва табиати билан ажраб туради. Унинг мусаффо иқлими ва яна ўсимликлар дунёси, боғ-роғлари беғуборликни яратади. Серҳосил бўлган танасини аранг кўтариб турган турли қирмизи олмалари ва пушти ранг олхўрилари, ноклари бошқа жойнинг мевасининг мазаси билан рақобатлаша олади. Бир неча асрлик, қадимий дарахтлари тарихдан сўзлаётгандек тебраниб туради. Балиқликўл зиёратгоҳига кирар экансиз сиз дастлаб шишадай тиниқ, унга қараган одамни акси кўринадиган табиий булоқ ўзига жалб этади. Булоқдан ҳар дақиқада 140 литрга яқин сув отилиб чиқади ва бу чиқаётган зилол сув бир ҳавзага йиғилади. Бу табиий сув захираси атрофдаги қишлоқларнинг экирзорларини суғориш манбайидир. Наманганнинг “Кумуш косаси” номи билан машҳур бўлган Чортоқ суви омборига ҳам қуйилади. Булоқ сувини кузатилса, балиқларнинг захираси кўпаймайдихам, озайиб ҳам қолмайди. Шу боисдан қишлоқ номи Балиқли кўл номи билан сақланиб қолган. Пайғамбаримизнинг замондошлари, ғойибона дўстлари Султон Увайс Қараний номи билан аталган бу зиёратгоҳ ўн тўрт аср юзини кўриган. Ўрта Осиё мусулмонларининг муқаддас қадамжойидир. Султон Увайс Қараний бобомизнинг волидалари Бибинаима она ҳам табаррук волидалардан бири эдилар. Тарихий манбааларга қараганда Султон Увайс Қаранийни оналари Бибинаима мелодий 626 йили Ямандаги Қаран қишлоғининг Муродий қабиласида дунёга келтирган эканлар. Бибинаима она икки кўзи ожиз бўлган ва ёлғиз фарзанди Увайсни ўстиради. Она-бола меҳри борасида турли хикоятлар ва ривоятлар

мавжуд.Хикоя қилишларича тушида пайғамбаримиз \с.а.в.\ ни кўган Увайс онасини онасини туяга миндириб Турон сари мусофирчиликка йўл олади. Кимсасиз сахрода Бибинаима вафот этадилар ва сахро ўртасида мужиза туфайли булақ отилиб чиқади.Увайс шу булоқ суви билан онани ювиб дафн этади.Онасига меҳр –оқибати кучли бўлган Увайс “ Завжам билиб-билмасдан онажонимни кўнгилларини ранжитиб кўяда” деган фикрда умриларини охиригача фоний дунёдан жуфти ҳалолсиз ўтган эканлар.Бу булоқ ҳозирги кунда ҳам мавжуд.Отаси эса Увайс тўққиз ёшга кирганда вафот этган экан.Мустақиллик шарофати билан ҳалқимизга иймон ва виждон эркинлигини шамоли ўлкамизга кириб келди. Илгари таъқиб этилган диний эътиқодлар эъзозланиш ҳуқуқига эришди.Юртбошимиз раҳнамолигида уламоларимизнинг хотиралари тикланди. Улар дафн этилган мақбаралар муқаддас зиёратгоҳларга айланди.Шу жумладан Сутлтбулоқ зиёратгоҳи ҳам ободонлаштирилди.Чортоқ тумани ҳокимлиги вилоятимиздагина эмас,балки Фарғона водийсидаги энг муқаддас қадамжойлардан биридир.Сутлибулоқ ва Увайс Қараний зиёратгоҳини обод этиш ва тарихини чуқурроқ ўрганиш ишларига ҳозирда жиддий эътибор қаратилган. Ҳокимлик ташаббуси билан маҳаллий аҳоли хашар йўли билан зиёратгоҳни ободонлаштириш ишларини бошлаб берди.Жумла-дан Бибинаима она қабри қайтадан тикланди. Тоғлардан тошлар келтирилиб,неча асрлардан бери қабр томон силжиб бораётган сув йўлини далаларга, экинзорларга,қир-адирларга йўналтирилди.Бунинг натижасида боғлар, узумзорлар барпо бўлди.Атрофда бинолар бунёд этилди ва расталар ҳам қуриш ишлари олиб борилди.Бибинаима она ва фарзандлари Султон Увайс Қараний ётган қабр тепасига мақбара ўрнатилди.Бунда республиканинг таниқли архитекторлари илмий-амалий ёрдам бедилар.Мақбара қурилишининг охиригача маҳаллий аҳоли хашар кунлари ташкил этиб, ситқидилдан ёрдам бериб боришди.Мақбараларнинг безаклари учун Тошкент ва Қўқон шаҳридан машҳур наққошлар сулоалари вакиллари жалб этилди.Жуда ҳам қисқа вақт мобайнида Сутлтбулоқ зиёратгоҳи қад кўтарди. Зиёратгоҳга 0,20 гектар ер майдони қўшилди ва атрф йўллари асфалланди.Яратилган

шарт-шароитлар натижасида зиёратчилар сони кун сайин ошиб бормоқда.Султон Увайс Қараний ҳоклари ётган қабрдан бир неча ўн километр нарида тўрт юз эллик йиллик тарихга эга ҳисобланган жоме масжид қад кўтариб турибди. Бу масжид ташқи кўриниши билангина эмас,балки жиҳозларининг бетакрорлиги билан ҳам мусулмон оламидаги бошқа масжидлардан ажралиб туради. Нуронийларнинг айтишларича,масжид масжид косонсойлик усталар томонидан қурилган экани айтилади.Қурилишга моҳир усталар меҳнат қилганликлари кўриниб туради. Масжид ичидаги қулоч етмас ўн тўққиз дона устун салобатли кўринади.Устунларнинг ташқи кўриниши шу қадар силлиқ ишланганки, қараган одамни акси кўриниб туради.Қирралари орасидаги ўлчамлари,безаклар, нақшлар ишлови такрорланмас кўриниш касб этган.Қурилиш пайтида асбоб-ускуналар кам бўлган дав эди, лекин усталарнинг қўл меҳнати мужиза ярата олган эди.Қаранки орадан тўрт ярим аср вақт ўтса ҳам устунлар асл ҳолатича сақланиб келмоқда.Шуниси диққатга сазоворки масжиддан бир неча ўн қадам нарида отилиб чиққан булақ ҳам таъсири унга ўтмаган.Шунча вақт давомидаги табиий офатлар ҳам масжидга ҳукмини ўтказа олмагани бу бир мужизадир.Шу ўринда тарихга бир назар ташлайдиган бўлсак, сиёсий ҳолатга кўра 1960 йили Балиқликўл номи олиб ташланади ва шунчаки “Дам олиш зонаси” деб юритилади.Шундай бўлса ҳам Султон Увайс Қаранийнинг қабрларини зиёрат этувчидар сафи узулмайди.1946 йили жуда қаттиқ қиш фасли келиши натижасида 10 сотихли майдонни ўз ичига олган томни қалин қор босади.Шу қишлоқлик Бувахон ака фарзандлари ва кўнгиллилар билан томни қорда ҳоли этиши натижасида нурашни олдини олган эди.1947 йили бўлган қаттиқ зилзила натижасида қишлоқнинг ўнлаб хонаданлани кулаб тушади ва кўпчилик уйсиз қолади.Масжид уларга бошпана бўлиб ҳизмат қилади.Ўтган асрнинг етмишинчи йилларида Ўзбекистоннинг раҳбари бўлган Шароф Рашидов Балиқли кўлга келади ва бу ерни ободошлаштириш борасида маслаҳатлар беради.Шу баҳона масжид томини шифер билан таъмирланганди.Унинг бир бурчагида кичик музей ҳам ташкил этилганди.Ҳозирги

курда давлатимиз рахбари Ўзбекистон президенти Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан зиёратгоҳларимиз янади чирой очмоқда. Жумладан “Бибинаима она” ва “Султон Увайс бобо” қабрларини зиёрат этувчилар сони кун сайин ошиб бориши ўзига хос тарихий аҳамиятга эга. Нафақат ўзбекистон фуқоролари балки Эрон, Афғонистон, Эрон, Арабистон ва қўшни давлатлардан кўплаб зиёратчилар келишади. Халқимиз қаторида бошқа халқлар вакиллари ҳам Увайс Қараний бобомиз хотирасини эъзозлайдилар. Балқликўл қишлоғида ҳозирги кунда ўн саккиз мингдан зиёд аҳоли истиқомат қилади. Қишлоқда элликдан кўпроқ фирмер хўжалиги фаолият кўрсатади. Қишлоқ аҳолиси замонавий уйларга ўзларининг табаррук маконларини алиштирмайдилар. Зиёратгоҳни янада ободонлаштириш ишлари доимо давом этиб келмоқда. Тарихчиларимизнинг такидлаш – ларича Кушон даврида бу қишлоқдан савдо йўли ўтган экан. Заҳириддин Муҳаммад Бобур ўзининг “Бобурнома” асарида Пешқўрғоннинг Оқ ертепа номи билан машхур қўналғасида тўхтаб, дам олиб кейин Хинд сари юришган экан. Бобурмирзо бобомиз шу ерда булоқ сувидан тўйиб ичиб, Султон Увайс бобомиз руҳидан мадад сўраб йўлга чиққан экан. Бир неча йил аввал археологлар томонидан Дўсттепа, Мозор тепа, Оқ тепадан топилган шиша ва сопол идишлар эрамиздан аввалги 3 ва 1 асрларга оидлиги, айрим тангалар Александр Македонский даврида муомулада бўлганлиги аниқланди. Бу зиёратгоҳнинг жуда қадимий даврларга оидлигидан даракдир. Охирги вақтлардаги зиёратгоҳдаги турли тартибсизликлар, одамларнинг шовқинлари, турли чиқиндиларни булоққа ташлаганликлари натижасида балиқлар камайиб боришига сабаб бўлганди. Бу ўринда булоқдаги балиқлар борасида сўз юритсак. Булоққа ташриф буюрган одам дастлаб сувидан ичиб ташналигини қондиради ва катта – кичик балиқларга кўзи тушади. Бу балиқлар сув тубида тўда-тўда бўлиб сузишлари ажойиб манзара касб этади. Инсонларга анча ўрганиб қолган балиқлар берилган емишни олиб сув ўтлари орасига ғойиб бўлишади. Айримларини кузатсангиз икки кулоқ томонида худди оқ зираклари борга ўхшайди. Балиқлар ҳафтанинг жума куни кундузи ғайритабиий равишда ғойиб бўлишади ва кечқурун пайдо

бўладилар.Бунинг сир-саъноатини ҳалигача олимлар аниқлай олмаганлар.Бир неча ўн йил олдин Балиқликўл ҳавзасидан бир гала балиқ ушланиб, Чуст туманидаги Қайнар булоқ зиёратгоҳи ҳавзасига ташланди.Орадан бир неча кун ўтиб,булоқ суви тўхтаб қолади.Кексалар бу ҳолатдан ҳайрон бўлишади ва балиқларни ўз ҳавзаларига қайтаришга аҳд қиладилар.Шундан сўнг Чуст Қайнар булоғи ўз ҳолига қайтади.Яна бир ҳақиқат борки, Балиқли кўл билан Бибинаима она зиёратгоҳидан чиқадиган сутли булоқни бир-бирига боғловчи сув ости йўли борлиги аниқланган.Балиқлар шу сув ости йўлидан икки зиёратгоҳга ўтиб юрар эканлар.Балиқликўл балиқлари жуда бир-бирига меҳрибон.Улар қиш кунлари оч қолсалар ҳам ўзларидан кичик балиқларни емайдилар.Аксинча уларга меҳрибонлик кўрсатадилар.Ўрта Осиё жумладан ўзбекистон ҳилма-хил моддий ва маданий бойликларга бой бўлиб, ер куррасидаги жаҳон цивилизациясининг энг қадимги маданият ўчоқларига бой ўлкадир.Тарих тараққиёти жараёнида ўзбек халқининг маданияти оғир ва мураккаб йўللарни босиб ўтгани сир эмас.Дарҳақиқат халқ томонидан яратилган моддий ва маданий бойликлар тарихий жараёнларда бўлган уруш туфонлари ҳамда қирғинлар боис кўплари харобаларга айланганди. Шундай бўлса ҳам айримлари қисман сақланиб қолди.Истиқлол йилларида юртбошимиз раҳномолигида барча маданий мерос объектлари ҳамда зиёратгоҳлар таъмирланиб,асл ҳолига келтирилди ва иккинчи умрини бошлади.Энг муҳими халқимизнинг улуғ фарзандларининг табаррук номлари қайта тикланмоқда. Абадий ором топган маконлардаги мақбаралару-зиёратгоҳлар ободонлаштирилди. Шу билан бирга бу ерлар қутлуғ қадамжойлар қаторига қўшилди.Ватанган муҳаббат болаликдан,она тупроққа бўлган меҳрдан бошланади.Инсон боласи Ватан деб атарган табаррук заминнинг об-ҳовосидан, жамики моддий-маънавий неъматларидан баҳраманд бўлиб,умрининг охиригача содиқ эътиқод билан яшайди.Чунончи аجدодларимиз яшаган табаррук замин барчамиз учун қадрлидир. Аждодларнинг яратган турли обидалари, масжидлар, зиёратгоҳлари минг йиллар,асрлар босқичларидан ўтиб бизгача етиб келган экан,биз ҳам бундай табаррук гўшаларимизни келажак авлодларимизга

етказиб беришимиз даркор.Тарихий обидаларнинг ҳар бир ғиштини асрашимиз,илмий тадқиқотлар орқали уларнинг очилмаган сирларини ўрганиб боришимиз,ўзбек тарихини янада илмий асослар билан очиб беришимиз жуда муҳимдир.Наманган вилоятининг кўхна Чортоқ туманидаги Балиқли кўл зиёратгоҳи каби манзиллар Ўзбекистоннинг барча манзилларида мавжуд.Масалан:Туркистондаги “Ахмад Яссавий” мақбараси,Тошкет вилоятидаги “Зангиота” мажмуаси, Тошкент шаҳридаги “Шайх Хованди Тохур”, ”Қалдирғочбека”, “Шайх Зайниддин”мақбаралари, ”Каффол Шоший имом ал-Бухорий” мажмуалари, Самарқанддаги “Шохи Зинда”,”Амир Темир”, “Хўжа Ахрор Валий”, “Чўлпонота” мақбаралари, Сурхондарёдаги Ҳаким ат-Термизий мажмуаси, Жиззахдаги “Авлиёота” мажмуаси, Наманган вилоятидаги Хўжам қабри,Мавлавий Номонгоний, Мулла Бозор Охунд,Фарғона вилояти- даги Даҳмаи Шоҳон гўрхонаси, “Пошшопирим”, “Етти булоқ”. “Мозорихон” мақбаралари ва бошқа шу каби тарихий масканларимиз Ўзбекистоннинг муқаддас манзиллариди.

Фойдаланилган адабиётлар;

- 1.”Наманган вилояти зиёратгоҳлари – Латифа Аҳмадалиева 2015йил.
- 2.”Балиқли кўл,Султон –Увайс Қараний зиёратгоҳи”-А.Инаятов ва И.Нишоналар. 2008-йил.
- 3.”Мозийдан садо” – илмий-амалий,маънавий-маърифий журналлар 2022-2023-2024 йиллар сонлари.